O PREDICĂ A LUI PÉTER JUHÁSZ MELIUS TRADUSĂ ÎN ROMÂNĂ ŞI RUTENĂ. (DATE NOI DESPRE SURSELE CAZANIEI I A LUI CORESI)

NAGY LEVENTE
Universitatea Eötvös Loránd

Deşi *Cazania* lui Coresi (sau *Tâlcul evangheliilor*) ocupă un loc de frunte printre tipăriturile vechi româneşti, totuşi nici până astăzi nu s-a reuşit clarificarea unor date esențiale referitoare la cartea respectivă. În afara de persoana tipografului şi a mecenei (Miklós Forró Háportoni) şi a datei de editare (1567–1568) ne lipsesc trei date importante ale tipăriturii: cine a fost autorul, ce surse a utilizat, şi unde a fost tipărită cartea? În ciuda faptului că această carte s-a bucurat tot timpul de atenția filologilor români, a trebuit să aşteptăm până în 1998 pentru publicarea textului într-o ediție critică. Însă nici ediția critică nu a reuşit să stabilească persoana autorului şi sursa precisă a cazaniei. Bineînțeles nici acest studiu nu este menit să elucideze toate aceste probleme. Aş dori doar să aduc câteva date noi referitoare la sursele cazaniei şi la unele date care leagă *Tâlcul evangheliilor* de cultura şi literatura maghiară calvinistă.

În 1935, Nicolae Sulica a lansat ideea că modelul cazaniei lui Coresi a fost cartea de predici a lui Péter Juhász Melius (1532–1572): *Válogatott prédikációk,* [Predici alese], Debrecen, 1563. Sulica nu a afirmat că sursa textuală a cazaniilor ar fi fost cartea de predici a lui Melius, el a spus doar că această cazanie imită, ca formă, predicile şi *Agenda* lui Melius din 1563 şi este o compilație din diferite cărți ungureşti (Sulică 1936: 81). Peste câțiva ani însă, N. Drăganu va afirma categoric că textele cazaniei sunt traduse direct după predicile lui Melius. Din păcate, Drăganu nu a comparat în mod serios cele două texte, totuşi afirmația sa a fost preulată fără scrupule atât de către filologi români (P. P. Panaitescu, O. Drimba, Al. Piru), cât şi de cei maghiari (L. Gáldi) (Drăganu 1938: 21; Gáldi 1942: 21; Drimba 1955: 538; Piru 1962: 61; Panaitescu 1965: 152–154). La începutul anilor ’60 s-a găsit însă în persoana lui Pandele Olteanu un filolog care a comparat minuțios cele două texte. Imediat a ieşit la iveală că textul cazaniei nu are nimic de a face cu textul volumului de predici al lui Melius. Pandele Olteanu, prin comaparații şi analize textuale minuțioase, a reuşit chiar să dovedească faptul că textul cazaniei este aproape cuvânt cu cuvânt identic cu textul *Postillei de la Neagovo*. Concluzia finală a lui Olteanu era că la început (în a doua jumătate a secolului al XVI-lea) a existat o cazanie în limba ucraineană cu puternice accente calviniste, care mai târziu a fost copiată în Maramureş, rezultând astfel textul cunoscut şi astăzi al *Postillei de la Neagovo*. Treptat, de-a lungul anilor, din varianta originală a *Postillei* învățăturile calvine au fost eliminate, transformând astfel textul într-o operă cu vădite accente pravoslave, cum este de fapt manuscrisul postillei datând din 1758, singurul exemplar pe care-l avem la îndemână şi

BDD-V1129 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:10:14 UTC)

astăzi. Această cazanie originală care între timp s-a pierdut a fost tradusă în limba română, undeva în Maramureş. Manuscrisul însă a ajuns în mâna lui Coresi care, în sfârşit, l-a editat.[1] Slaviştii s-au bucurat de teoria lui Olteanu, pentru că astfel au putut să demostreze existența cât mai timpurie a unui text scris în limba ucraineană, dar cunoscut numai dintr-o variantă din 1758 (Dezső 1963: 156–161).

În discuție au intervenit şi două autorități ale filologiei româneşti. Ion Gheție a demonstrat că în limba *Cazaniei* se poate net distinge un strat nordic de origine bănățeană-hunedoreană şi un strat sudic muntean, care aparține tipografului şi revizorului cărții, Coresi. În acest caz, elementele bănățene-hunedorene nu pot proveni decât din traducerea originală, care trebuie să se fi făcut nu în Maramureş, ci în sudul Transilvaniei (zona Banat-Hunedoara) (Gheție 1970: 121–127). Alexandru Mareş, acceptând teoria lui Ion Gheție, afirma că prototipul original al *Cazaniei* nu a fost cu necesitate un text slav-carpatic, deci „ipoteza originalului slav oriental al *Tâlcului evangheliilor* este nedemonstrată" (Mareş 1974: 267–269). Pandele Olteanu însă nu a abandonat nici după aceste critici teoria sa originală:

> „Localizarea scrierii originalului (Postilla de la Neagovo) acestei cazanii calvine în regiunea aceasta din Maramureş – este indiscutabilă. Aceasta constituie pentru noi un prim argument că şi traducerea în limba română s-a putut efectua tot în Maramureş sau în regiunea învecinată din Transilvania de nord, nu în Banat-Hunedoara, cum consideră I. Gheție şi alți cercetători." (Olteanu 1983: 90).

În studiul introductiv scris la ediția critică a textului, celălalt eminent filolog, Ion Gheție, a rămas la fel de neclintit în presupunerea sa:

> „versiunile ucraineană şi română descind dintr-un original slavon (nu neapărat ucrainean), în care e posibil să nu fi figurat pasajele cu caracter calvin, introduse la o dată mai târzie cele două Postille (cea de la Tekovo şi Neagovo)." (Gheție 1998: 14).

În cele ce urmează, aş vrea să aduc doar un singur element nou în discuție, dar un element care are o valoare primordială în ceea ce priveşte datarea şi sursa originală a *Cazaniei*. Deşi Pandele Olteanu a comparat minuțios textul *Cazaniei* cu volumul de predici al lui Melius, totuşi i-a scăpat atenției că o predică a lui Melius se găseşte tradusă aproape cuvânt cu cuvânt în *Cazania* lui Coresi. Este vorba despre predica cu titlul: „La tăierea împrejur a Domnului la liturghie", care în cartea lui Melius este predica pentru Crăciunul mic (1 ianuarie), pe baza evangheliei lui Luca, II, 21: „Şi când să împlură opt zile, să tae porobocul împregiur, şi chemară numele lui Iisus, cum fu chemat de înger încă mainte, până nu să primească în zgău."[2] În această predică este vorbă despre probleme grele şi mult dezbătute în timpul Reformei: dublă natură (umană şi dumneiezească) a lui Isus, existența eternă a lui Isus, relația între legea cea veche şi cea nouă. Este o predică doctă, savantă, plină de întrebările complexe ale teologiei, care dovedeşte faptul că traducătorul român trebuie să fi fost o persoană învățată, care s-a adresat unui public tot le fel de doct. La începutul predicii, Melius invocă doar cele două rânduri citate şi de mine mai sus din textul biblic (Luc, II, 21), dar în varianta românească este citată în întregime povestea lui Isus, când el, la vârsta de

[1] Teoria lui Olteanu a fost formulată prima dată în Olteanu 1963: 156–161. Reluată şi dezvoltată mai multe ori: Olteanu 1964: 201–213; Olteanu 1965: 645–650; Olteanu 1966: 126–128; Olteanu 1983: 79–93.

[2] Pasajele biblice le citez din *Noul Testament de la Bălgrad*, din ediția anastatică din 1988.

BDD-V1129 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:10:14 UTC)

doispreceze ani, învăța în templul din Ierusalim pe înțelepți (Luca, II, 41–52). Numai după pasajul biblic urmează traducerea predicii lui Melius, traducând cuvânt cu cuvânt cele şase învățături din textul lui Melius.[1] Aici însă textul românesc se întrerupe, deşi predica lui Melius se continuă mai departe. Ultimele două pagini (101–102), deci din textul lui Melius nu sunt traduse în română, astfel predica românească se termină cu un adaos original al traducătorului român. Accentele calviniste foarte puternice din acest pasaj (sola fide, critica cultului sfinților, a postului, singur mijlocitor între om şi Dumnezeu este Isus Hristos) arată că traducătorul a fost un preot român trecut într-adevăr la calvinism:

> „Nu căuta dară, creştine, la altul la nimea şi în nemica ispăsenie sufeltului, nu în faptele nici ale tale, nici ale altora, că nu e alt nimea, nici în ceri, nici pre pământ, dat oamenilor în carea trebuiaşte noao a ispăsi. [...] Nu te ruga, dară, sfinților morți, nu te izbăvi în călugăria ta, nici în postul tău, nici în slujba, sau pravila ce-au tocmit oamenii, ce numai în Iisus Hristos, pren credință dereaptă." (Coresi, *Tâlcul evangheliilor*, p. 167)

În afară de această traducere parțială, dar fidelă a predicii pentru Crăciunul Mic a lui Melius, alte predici ale autorului maghiar nu sunt traduse în *Cazania* lui Coresi. Lucrul cel mai intersant însă este că predica lui Melius se află tradusă integral şi în *Postilla de la Neagovo*. Astfel, se pune următoarea întrebare: care a fost varianta primă a traducerii textului lui Melius, cea ruteană sau cea românească? Comparând textul românesc cu cel rutean, sunt de părere că cel care a avut dreptate în această chestiune a fost Pandele Olteanu, adică predica lui Melius din *Cazania* lui Coresi a fost tradusă după textul rutean al *Postillei de la Neagovo*, deşi nu de mult, chiar şi eu am încercat să demonstrez faptul că nu se poate exclude posibilitatea întâietății textului românesc (Nagy 2014). Existența variantei originale salvone pierdute, susținută statornic de către I. Gheție şi Al. Mareş o exclude exact prezența predicii lui Melius atât în *Cazania* lui Coresi, cât şi în *Postilla de la Neagovo*. Este greu de imaginat că o predică cu un pregnant caracter calvin scrisă de către cel mai intransigent calvinist maghiar din a doua jumătate a secolului al XVI-lea ar fi fost inclusă într-o cazanie slavonă destinată publicului pravoslavnic. O altă posibilitate ar fi ca predica lui Melius să fi fost preluată independent, şi introdusă separat în cele două opere, de către cei doi traducători (cel român şi cel rutean). Ipotetic, nu se poate exclude acest lucru, dar explicația aceasta are o probabilitate foarte mică, iar comparația textuală întăreşte ipoteza că textul românesc a fost tradus după textul rutean. Titlul predicii în varianta românească este absolut identic cu titlul din *Postilla de la Neagovo*: *Na obreaznie Gospodine, na liturgii*, nefiind nici tradus în română. După pasajul biblic (care lipseşte nu numai din fața predicii lui Melius, dar şi din *Postilla*), formula de adresare cu care începe predica este aceeaşi în varianta românească şi cea rutenă (*Frații miei – Bratia moi*), formulă care însă lipseşte din predica lui Melius. Structura predicii din *Cazania* lui Coresi şi din *Postilla de la Neagovo* este aceeaşi: fiind împărțită în două părți mari, dar din partea a doua a predicii din versiunea românească se găsesc doar primele două propoziții.[2]

Dovada însă cea mai puternică în favoarea ipotezei că predica din Cazania lui Coresi a fost tradusă dintr-o variantă ruteană este una filologică. Propoziția maghiară următoare a lui Melius (*Harmad, hogy megmutassa, hogy ő volt a vége és a valója a testi környülmetélésnek*),

[1] Coresi, *Tâlcul evangheliilor*, p. 165–167; Melius (1563: 99–100).
[2] Coresi, *Tâlcul evangheliilor*, p. 167; *Postilla de la Neagovo*, p. 198.

BDD-V1129 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:10:14 UTC)

într-o traducere absolut fidelă, este redată în română astfel: *A treia, cum să arate cum pre el au arătat legea obreazanii, şi elu vig şi cap şi fire legiei*. Iată şi varianta ruteană: *Тремее что бы указавь аж окунь есть право обрезнію и овунь есть конець и голова.* Este vorba despre faptul că Isus a fost sfârşitul şi esența circumciziei corporale, pentru că prin Isus începe o nouă circumcizie pentru creştini, cea sufletească. (Circumcizia folosită în sensul de a admite pentru cineva intrarea într-o comunitate). Ceea ce ne interesează pe noi însă este traducerea cuvintelor maghiare *vége és valója*, care înseamnă „sfârşitul şi realitatea", sau „esența". Forma *valoja* este de fapt perechea velară a cuvântului *veleje* („măduva cerebrală, esența, chintesența"), fenomen des întâlnit în limba maghiară: *kever-kavar* („amestecă"); *mell-mál* („partea anterioară a corpului, sân"). Pentru redarea cuvântului *vege* traducătorul român foloseşte un maghiarism, *vig,* care de fapt este exact forma dialectală a cuvântul *vége* la nominativ. Pronunția cu *i* este caractristică dialectului maghiar bihorean, deci foarte aproape de Debrețin, unde a fost publicată cartea lui Melius. În limba română veche era destul de răspândită. Afirmația lui Lajos Tamás, după care prima apariție a cuvântului datează din catehismul lui István Fogarasi (1648) trebuie rectificată, fiindcă, aşa cum se vede, cuvântul *vig* se găseşte deja în *Cazania* lui Coresi.[1]

Mult mai problematică este însă redarea cuvântului *valója,* care derivă din forma *veleje,* adică esența, lucru cel mai important (sensul original al cuvântului maghiar fiind măduvă cerebrală). Cel mai probabil din această cauză este redat atât în textul rutean, cât şi în cel românesc cu cuvântul *cap – holova*. Sensul de „esență, fond, miez, chintesență" al cuvântului *cap* exista atât în limba română veche, cât şi în cea ruteană. Acest sens al cuvântului *holova* (sensul original: „cap"), se află chiar şi într-un alt loc al *Postillei de la Neagovo*: *doznaj holovy svjataho pisma* – să cunoşti esența Sfântului Scripturii.[2] Din păcate, această predică nu există în *Cazania* lui Coresi, astfel că nu putem verifica cum ar fi fost tradus în acest caz cuvântul *holovy* în limba română. Cuvântul *cap* cu sensul de „partea principală, esențială, cea mai bună mai aleasă, chintesență" apare în *Pravila* lui Vasile Lupu din 1646 (*de va fi lucru mare şi cap* [important, esențial] *pentru că va fi mai de micşoară să va certa mai puțin*) în *Biblia de la Bucureşti* (*Ia capul prăzilor robimei, den om până în dobitoc*, adică să iei ce este mai bun din pradă) precum şi în *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir (*căci tacerea este capul* [esența] *filosofiei*.)[3]

Chiar şi cuvântul *velo,* la gentiv-dativ (*veleje*) a existat în limba română veche, fiind prezent în *Lexicon Marsilianum* (*Medulla – vello – vello*), dar şi în *Dictionarium-Valachico Latinum* (*veleu*) lipsind însă aici traducerea latină.[4] Faptul că în textul românesc pentru traducerea cuvântului *valója* / *veleje,* traducătorul nu a utilizat maghiarismul *veleu-vello,* atestat în două dicționare scrise prin excelență în dialectul bănățean-hunedorean, poate să fie un nou argument în favoarea traducătorului din Maramureş. Traducătorul român a şi simțit nevoia unei clarificări, şi cred că din această cauză a adăugat cuvântul *fire,* care nu există nici

[1] Tamás (1966: 853). Cuvântul se mai află şi în *Dictionarium Valachico-Latinum* (*vigh-exitus*) precum şi în textele dialectale bihorene culese de către Gh. Alexici: *Dictionarum Valachico-Latinum*, p. 129; Alexics (1888: 107).

[2] *Postilla de la Neagovo,* p. 14. Aici doresc să-i mulțumesc ajutorul acordat de către slavistul maghiar András, Zoltán în interpretarea textului ruten al Postillei de la Neagovo.

[3] *Cartea românească de învățătură 1646*, p. 185; *Biblia de la Bucureşti*, p. 119 (Moise, IV, 31, 25–26); Cantemir 1973: 102.

[4] Tagliavini 1930: 227; *Dictionarium Valachico-Latinum,* p. 189, 231. Deja Tagliavini a atras atenția că *veleu* din *Dictionarium Valachico-Latinum* nu poate să fie din ungurescul *válu, vályu* (jgheab, uluc) aşa cum credea Drăganu: Tagliavini (1930: 124–125); Drăganu (1926: 161).

BDD-V1129 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:10:14 UTC)

în textul rutean şi nici în cel maghiar: *vig, şi cap şi fire legiei*. Adică Isus este firea (natura, caracterul – sens mult mai apropiat de esenţă, miez) legii vechi, adică a circumciziei corporale.

Din cele expuse mai înainte iată ipoteza mea privind geneza *Tâlcului evangheliilor*. Sursa principală a *Cazaniei* a fost varianta originală a *Postillei de la Neagovo*, scrisă în limba ruteană (carpato-ucraineană) cândva în perioada 1563–1568. Prezenţa predicii lui Melius este o dovadă destul de sigură în sensul că nu a existat un original slavon al cazaniei din care au fost făcute mai târziu separat cele două traduceri, adică cea românească şi cea ruteană. Varianta originală ruteană nu s-a păstrat, *Postilla de la Neagovo* din 1758 fiind doar o copie târzie făcută după acest exemplar datând din secolul al XVI-lea. Postilla ruteană nu a avut o sursă unică, ci mai degrabă era o compilaţie din diferite volume de predici, dintre care unul sigur a fost cel al lui Melius din 1563. Volumul lui Melius putea să ajungă uşor din Debreţin în mediul rutean. Cartea este dedicată soţiei nobilului Gáspár Mágocsy, Eulalia Massai. Mágocsy era căpitanul cetăţii din Gyula (Giula-Ungaria), dar în anul 1560, din cauza repetatelor atacuri turceşti, s-a mutat cu familia sa mai spre nord, în cetatea din Torna (azi Turňa nad Bodvou în Slovacia), fiind totodată şi căpitanul cetăţii din Munkács (azi Munkačevo din Ucraina), deci într-o zonă unde contactul cu populaţia slovacă şi ruteană era un lucru de la sine înţeles. Nu este exclus ca familia Mágocsy să fi jucat un rol oarecare şi în scrierea *Postillei de la Neagovo*, fiind vorba despre o familie care avea un rol primordial în răspândirea reformei în partea nord-estică a Ungariei. Vărul lui Gáspár, András Mágocsy, de exemplu, şi-a făcut studiile la Wittenberg, fiind în relaţii bune atât cu Melanchton, cât şi cu Calvin. Mágocsy, împreună cu soţia sa, a fost cel mai important mecena al lui Melius, care a publicat în total şapte cărţi cu sprijinul financiar al familiei Mágocsy[1]. O istorie posibilă a *Postillei de la Neagovo* ar fi următoarea: cartea lui Melius a ajuns prin famialia Mágocsy în zona nord-estică a Ungariei, unde a fost folosită de către traducătorul şi compilatorul postillei, prin care familia Mágocsy viza răspândirea reformei printre ruteni.

Sursa celorlalte predici din *Postilla* cred că ar trebui căutată printre cazaniile şi volumele de predici calviniste cehe sau polone. Eu m-aş îndrepta în primul rând spre postillele lui Mikołaj Rej (*Świętych słów a spraw Pańskich [...] kronika albo postylla, polskim językiem a prostym wykładem też dla prostaków krótce uczyniona*, Kraków 1557), care, până în 1594, au fost editate de cinci ori, şi după părerea lui Ambroise Jobert, au fost traduse şi în ruteană (Jobert 1974: 147). Comparând *Cazania* şi *Postilla* cu celelalte volume de predici maghiare din epoca respectivă[2] nu am reuşit să găsesc nicio predică românească şi ruteană care ar avea un original maghiar. Ar trebui intensificate cercetările privind pătrunderea reformei printre slavii (slovaci, poloni, dar mai ales ruteni) din Maramureş şi din Carpaţii Nordici. Fără îndoială, sursa principală a *Tâlcului evangheliilor* a fost *Postilla de la Neagovo*, dar în *Tâlcul* sunt 12 predici, care nu se găsesc în *Postilla*. Ar fi vorba, oare, şi în cazul *Cazaniei* despre o compilaţie din mai multe surse, sau aceste 12 predici au existat în varianta originală, pierdută a *Postillei*? Mai rămâne totodată de clarificat unde au fost traduse textele *Postillei de la Neagovo* în limba română (eu accept părerea lui Olteanu că în Maramureş) şi cum a ajuns traducerea românească în mâna lui Coresi?

---

[1] Despre familia Mágocsy: Szabó 1987: 263-278.

[2] *Evangéliumok és episztolák*, Kolozsvár, 1551; Huszár Gál, *Az Úr Jézus Krisztusnak szent vacsorájáról, kínszenvedéséről és dicsőséges feltámadásáról való prédikációk*, Óvár, 1558; Melius Juhász Péter: *A Christus közbe járásáról való prédikációk*, Debrecen, 1561; Melius Juhász Péter, *A Szent Pál apostol levelének [...] magyarátaja*, Debrecen, 1561; Melius Juhász Péter, *Magyar prádikációk*, Debrecen, 1563.

Studiul a fost scris în cadrul grantului OTKA 85962.

BDD-V1129 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:10:14 UTC)

IZVOARE

Biblia de la Bucureşti, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

Cantemir, Dimitrie 1973, Stela Toma, Virgil Cândea, Nicolae Stoicescu (ed.) *Istoria ieroglifică*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, (Opere Complete IV).

Cartea românească de învăţătură 1646: *Cartea românească de învăţătură 1646*, ed. colectivul condus de Andrei Rădulescu, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961.

Coresi, *Tâlcul evangheliilor*: Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*, ed. critică de Vladimir Drimba, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998.

Dictionarum Valachico-Latinum: Chivu, Gheorghe (ed.) *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicționar al limbii române*, București, Editura Academiei Române, 2008.

Melius, 1563, Melius Juhász Péter, *Válogatott prédikációk*, Debrecen, 1563.

Postilla de la Neagovo: *A Nyagovai Posztilla*, introd. Dezső László, ed. de Zoltán András, Nyíregyháza, 2006 (ediția anastatică după ediția lui Alexei Petrov din 1921).

Tagliavini, Carlo, 1930, *Il „Lexicon Marsilianum" Dizionario latino-ruemeno-ungherese del sec. XVII*, București.

BIBLIOGRAFIE

Alexics György, 1888, „Magyar elemek az oláh nyelvben", *Magyar Nyelvőr*, XVII, p. 12–121.

Dezső László, 1963, „A kárpátaljai irodalom kezdetei", *Filológiai Közlöny*, IX, nr. 1–2, p. 156–161.

Drăganu, Nicolae, 1926, „Mihai Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. al XVII-lea", *Dacoromania*, IV, p. 45–213.

Drăganu, Nicolae, 1938, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIIIe siècle*, Bucureşti.

Drimba, Vladimir, 1955, „O copie din secolul al XVII-lea a Tâlcului evangheliilor şi Molitevnicului diaconului Coresi," *Studii şi Cerceări de Istorie Literară şi Folclor,* IV, p. 529–543.

Gáldi László, 1942, *Magyar-román szellemi kapcsolatok*, Budapest.

Gheție, Ion, 1970, „Unde s-a tradus întâia Cazanie coresiană?", *Limba română*, XIX, 2, p. 121–127.

Gheție, Ion, 1998, „Studiu ntroductiv", în Coresi, *Tâlcul evangheliilor*, p. 9–18.

Jobert, Ambroise, 1974, *De Luther à Mohila: la Pologne dans la crise de la Chrétienté (1517–1648*) Paris, Institut d'Études Slaves.

Mareş, Alexandru, 1974, „Teoria elementelor slave nord-carpatice din vechile texte româneşti", în Alexandru Mareș, Ion Gheție, Gheorghe Chivu (ed.) *Studii de limbă literară şi filologie* III, Bucureşti, Editura Academiei, p. 259–271.

Nagy Levente, 2014, „Aluvó oláhok ébresztése." Melius Juhász Péter egyik prédikációjának román és ruszin fordítása (sub tipar)

Olteanu, Pandele, 1963, „Les origineaux slavo-russes des plus anciennes textes d'homélies roumaines", *Romanoslavica*, IX, p. 156–172.

Olteanu, Pandele, 1964, „Contribuții la problema începuturilor şi promovării scrisului românesc. 400 de ani de la apariția Tâlcului Evangheliilor (1564) al lui Coresi", *Limbă şi literatură*, VIII p. 201–213.

Olteanu, Pandele, 1965, „Presupusul original unguresc al Cazaniei I din 1654, a dicaonului Coresi: corectarea unei erori" în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, p. 645–650.

Olteanu, Pandele, 1966 „Postilla de Neagovo în lumina Cazaniei I a diaconului Coresi (cca. 1564)", *Romanoslavica*, XIII, p. 105–131.

BDD-V1129 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:10:14 UTC)

Olteanu, Pandele, 1983, „Noi contribuții la istoria primei Cazanii românești – 1567”, *Cumidava*, XIII, p. 79–93.
Panaitescu, P. P., 1965, *Începuturile şi biruința scrisului în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei.
Piru, Alexandru, 1962, *Literatura română veche*, Bucureşti, 1962.
Sulică, Nicolae, 1936, „Catechismele românești din 1544 (Sibiu) şi 1559 (Braşov),” *Anuarul Liceului de băieți Al. Papiu-Ilarian, 1932–1935*, publicat în 1936, p. 72–98.
Szabó András, 1987, „Mágocsy Gáspár és András udvara”, în Ágnes Várkonyi R. (ed.), *Magyar reneszánsz udvari kultúra*, Budapest, Gondolat, p. 263–278.
Tamás Lajos, 1966, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im rumänischen*, Budapest, Akadémiai Kiadó.

A SERMON OF PETER MELIUS JUHÁSZ TRANSLATED INTO ROMANIAN AND RUTHENIAN. (NEW DATA'S ABOUT THE SOURCES OF CORESI'S CAZANIA I.)

(*Abstract*)

Pandele Olteanu discovered that one of the earliest books printed in Romanian (*Tâlcul evangheliilor*) to the order of Deacon Coresi in 1568−1569 was nothing but the Romanian translation of the *Postilla of Niagovo*. Olteanu argued that the original of the Romanian print is not Péter Melius Juhász's Hungarian postilla (*Válogatott prédikációk*, Debrecen, 1563), as it was thought earlier by N. Sulica, N. Drăganu, Al. Piru etc). I. Gheție and Al. Mareş however, claimed that in text of the *Tâlcul evangheliilor* can be detected the characteristic elements of the Banat-Hunedoara dialect. Therefore, we were told that there was an original old Slavic manuscript which was translated separately into Romanian and Ruthenian. Olteanu was not quite right, because the translation of the one Melius's sermon can be found in the Coresi's *Cazania*. The sermon of the Melius is translated also into Ruthenian in the *Postilla of Niagovo*. The presence of the Melius's sermon in Coresi's *Cazania* and in the *Postilla of Niagovo* proves that there was no original Slavonic of the *Cazania* of which were made later separated the two translations (the Romanian and the Ruthenian). In this study I have tried to show that the author of the Postilla of Niagovo probably knew the contemporary Polish Protestants postillas, firstly the Mikolaj Rej's work (*Kronika albo Postylla*, 1557), and Coresi's *Cazania* was translated by *Postilla of Niagovo*.

BDD-V1129 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:10:14 UTC)